

Speech Thom de Graaf, voorzitter van de Vereniging Hogescholen op congres Studenten voor Morgen op 10 oktober 2013.

Duurzaamheid in het hbo: tijd voor verdieping en verbreding

Dames en heren,

Graag wil ik het met u hebben over de bijdrage van het hbo aan de verduurzaming van onze samenleving en onze economie. Over de bijdrage van nu maar ook over de bijdrage in de toekomst. Ik wil graag eerst kort de huidige stand van zaken in het hbo verkennen en vervolgens iets zeggen over een mogelijke toekomstrichting. Het gaat om een hoofdlijn, want details van bijvoorbeeld specifieke opleidingen kent u beter dan ik.

De hogescholen hebben een belangrijke bijdrage te leveren aan een duurzaam heden en een duurzame toekomst. Dit gebeurt langs drie lijnen:

Ten eerste: als opleiders van de professionals van morgen. De studenten van nu zijn de professionals die straks in de praktijk duurzaamheid handen en voeten moeten gaan geven. Juist de hbo-er, als schakel tussen strategie en uitvoering, kan duurzaamheid in de praktijk vormgeven. Dat vraagt dus om een goede ondergrond, om een houding en om vaardigheden.

Ten tweede: als kennispartners voor het bedrijfsleven en de publieke sector. Via praktijkgericht onderzoek werken hogescholen aan de innovatie van de praktijk, samen met die praktijk. Daarbij is duurzaamheid een belangrijke focus, onder het motto: het bedrijf van de toekomst zal duurzaam zijn of niet zijn!

Ten derde: als instellingen die zelf duurzaam willen acteren: bijvoorbeeld via duurzame bedrijfsvoering, een voorbeeld voor studenten en een voorbeeld voor maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Het gaat dus om onderwijs, onderzoek en bedrijfsvoering. De drie thema's van deze bijeenkomst. Ik wil graag kort bij elk van deze drie stilstaan.

Laat ik beginnen met de bedrijfsvoering. Zoals u wellicht weet hebben de hogescholen, als collectief, met de minister van VWS in 2008 een convenant gesloten op het gebied van Duurzaam inkopen. Bij duurzaam inkopen gaat het om zowel sociale aspecten zoals arbeidsomstandigheden, mensenrechten en kinderarbeid als om milieu aspecten zoals het effect op onze leefomgeving door energie- of materiaalgebruik. Het convenant loopt tot 2020 en alle hogescholen zetten flinke stappen om tot duurzame inkoop te komen.

Duurzame bedrijfsvoering is voor de hogescholen natuurlijk wel méér dan alleen duurzaam inkopen. In het hbo hebben een 18 hogescholen (samen goed voor 75% van alle studenten, dus ongeveer 300.000 studenten) zich verenigd in het DUPLHO netwerk. Het doel van het netwerk is het proces van duurzame ontwikkeling te versnellen door het bundelen van krachten en door kennisuitwisseling. Het netwerk richt zich op de drieslag: onderwijs, onderzoek én bedrijfsvoering.

Uit contacten met het netwerk weet ik dat de samenwerking op het gebied van bedrijfsvoering erg goed verloopt. Het gaat bijvoorbeeld over projecten LED-verlichting in onderwijsruimtes te gebruiken of Warmte Koude Opslag te gebruiken. Wie geïnteresseerd is verwijs ik graag naar de website van het netwerk: daar zijn nog andere mooie voorbeelden te vinden van projecten.

Het beeld met betrekking tot onderzoek en onderwijs is moeilijker éénduidig te benoemen. Het echte werk gebeurt hier bij de opleidingen, de faculteiten, de lectoraten en de kenniscentra. De afgelopen jaren is er veel gedaan om bij verschillende opleidingen het curriculum te verduurzamen. Veel kennis hierover is binnen dat DUPHLO netwerk gewisseld. Hogescholen hebben verschillende ambities en verschillende visies op de wijze waarop zij duurzaamheid een plek willen geven in hun onderwijs en hun onderzoek. Die diversiteit past bij de profilering die door hogescholen de laatste jaren is ingezet. Het HBO is geen eenpansgerecht. In het verlengde van het rapport van de commissie Veerman over de toekomst van het HO werken hogescholen aan hun eigen profiel, ook op het gebied van

duurzaamheid. Daarbij past geen centraal geleide benadering opgelegd vanuit het Haagse maar juist ruimte voor verschil en eigen ondernemerschap.

Er zijn legio mooie voorbeelden van duurzaam onderwijs en duurzaam onderzoek. Ik noem graag twee overkoepelende voorbeelden:

Alweer een paar jaar geleden verrichte de Stichting Innovatie Alliantie een verkennend onderzoek naar het praktijkgericht onderzoek dat hogescholen doen op het gebied van Duurzame Energievoorziening. Het rapport van die verkenning laat bijvoorbeeld zien hoe hogescholen samen met het bedrijfsleven en de publieke sector werken aan het energieneutraal maken van bestaande wijken. Ik raad iedereen aan om eens een kijkje te nemen op de website van de Stichting Innovatie Alliantie om te zien welke onderzoeksprojecten er op dit gebied zijn.

Een voorbeeld uit het onderwijs: onze pabo's hebben zich verenigd in de het netwerk de "Duurzame pabo". Ze zijn actief bezig met duurzame ontwikkeling in de pabo's zelf en in de basisscholen. Hier geldt zeker: wie de jeugd heeft, heeft de toekomst. De pabo student vervult hierbij een spilfunctie. Bij de duurzame Pabo gaat het niet alleen over meer aandacht voor natuur en milieu, maar ook over maatschappelijke verantwoordelijkheid en over geluk voor kinderen.

<Terzijde: zoals u wellicht weet kunnen opleidingen van hogescholen het bijzonder keurmerk "duurzaam hoger onderwijs" krijgen van de NVAO. Als ik met niet vergis krijgen we er binnenkort een vier sterrenopleiding erbij.>

Het beeld dat ik heb van duurzaamheid in de hbo opleidingen is het volgende: in het technisch en het groene domein worden al flinke stappen gemaakt maar er liggen nog heel veel onbenutte kansen op bij andere opleidingsdomeinen. Vaak vraagt dan wel dat we verder gaan denken over duurzaamheid in de breedte en de diepte. Duurzaam handelen betekent in dit verband niet alleen maar klimaatneutraal,

maar zorgen dat ons handelen in opleiden, onderzoek en bedrijfsvoeren een positief toegevoegde waarde heeft voor planeet en mensen. Daarmee ben ik aangeland bij de kern van mijn boodschap van vandaag:

Ik ben van mening dat we duurzaamheid breder en dieper kunnen verankeren in het hbo. Ik zal dit illustreren aan de hand van twee voorbeelden:

- 1) Een CO2 neutrale auto is niet duurzaam zolang de arbeiders in de fabriek uitgebuit worden of hun kinderen niet naar school kunnen. Duurzaamheid heeft dus, naast groen en techniek, alles te maken met ethiek en maatschappelijke betrokkenheid.
- 2) Het onderscheid tussen wat natuur en cultuur is vervaagt steeds meer. Onze eigen creaties gaan steeds meer trekken vertonen van een technosfeer die lijkt op de biosfeer. Zo stelt de natuurfilosoof Koet van Mensvoort de vraag: “Hadden we de financiële crisis kunnen afwenden – of tenminste kunnen

verzachten – als we het financiële systeem niet als een door de
rationaliteit van mensen en instituties geleid systeem hadden
beschouwd, maar als een onstuimig groeiende ecologie?” Zulke
vragen vestigen in ieder geval onze aandacht op de rol die
sociale innovatie speelt in het proces van denken over een
duurzame toekomst.

Deze twee voorbeelden samen, duurzaamheid en ethiek,
maatschappelijke oriëntatie (Bildung zo u wilt, denken over natuur en
cultuur) en duurzaamheid en sociale innovatie, geven aan in welke
richting we moeten gaan denken als duurzaamheid in het hbo willen
gaan verbreden en verdiepen:

Voor het verder denken en handelen met betrekking tot duurzaamheid
in het hbo zie ik een kennisdriehoek voor me met drie punten:

- 1) duurzaamheid, in klassieke zin (zeg maar duurzame economie)
- 2) bildung en ethiek
- 3) sociale innovatie

Vanuit deze kennisdriehoek wordt er recht gedaan aan de context waarin duurzaamheid gerealiseerd moet worden: het gaat om “groene” duurzaamheid maar ook om sociale en in toenemende mate om mentale duurzaamheid. Het is een mooie uitdagende opdracht voor de hogescholen om ervoor zorgen dat de toekomstige hbo professional op deze drie terreinen gekwalificeerd, vaardig en gevormd in de beroepspraktijk kan starten. Ik ben alleen maar een algemene bestuurder zonder echte specialistische kennis, dat is mijn lot. Maar deze hoofdlijn, de toekomst van maatschappelijk verantwoordelijke hogescholen, staat mij wel helder voor ogen. “We teach the future” is het motto van duurzame pabo’s. Als ik het breder trek voor het gehele hbo: “We create the future” en wij zijn er dus ook verantwoordelijk voor dat die toekomst er steeds voor alle volgende generaties zal zijn.

Dank u wel.